

POMIARY SKUTECZNOŚCI WENTYLACJI W POMIESZCZENIU RENTGENA W SZPITALU POWIATOWYM

Katarzyna GŁADYSZEWSKA-FIEDORUK*, Andrzej GAJEWSKI

Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Politechnika Białostocka, ul. Wiejska 45 A, 15-351 Białystok

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest zbadanie skuteczności wentylacji mechanicznej w pomieszczeniu rentgena. Pomieszczenie rentgena znajduje się na pierwszym piętrze szpitala w mieście powiatowym. Jest ono świeżo wyremontowane z nowoczesną, niedawno zakupioną aparaturą rentgenowską i z zainstalowaną nową instalacją wentylacyjną. Układy wentylacyjne są układami autonomicznymi. Strumień odciąganego powietrza powinien wynosić $1,5 \text{ h}^{-1}$ krotności wykonano pomiary i obliczenia i wykazano, że obecnie jest zapewnionych $1,34 \text{ h}^{-1}$. Strumień powietrza nawiewanego jest mniejszy niż strumień powietrza usuwanego i wynosi $0,77 \text{ h}^{-1}$. Wentylacja mechaniczna zainstalowana w pomieszczeniu gabinetu rentgenowskiego obecnie nie spełnia stawianych jej wymagań.

Słowa kluczowe: wentylacja, skuteczność wentylacji.

1. Wprowadzenie

1.1. Uwagi ogólne

Warunki, jakim powinny odpowiadać gabinety lekarskie reguluje Rozporządzenie Ministra Zdrowia (Dz. U. z 21.09.2006, Nr 180 poz. 1325) w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej. Rozporządzenie to określa, że każde pomieszczenie zakładu opieki zdrowotnej powinno być wyposażone w wentylację zgodnie z wymaganiami prawa budowlanego (Dz. U. Nr 75 z 15.06.2002). Wentylacja powinna zapewniać co najmniej 1,5-krotną wymianę powietrza na godzinę, a w pomieszczeniach, w których konieczna jest zwiększona wymiana powietrza przekraczająca 2-krotną wymianę na godzinę, powinna być zainstalowana wentylacja mechaniczna nawiewno-wywiewna.

Ustawa mówi również, że wentylacja mechaniczna i klimatyzacja powinna być grupowana w zespoły nawiewno-wywiewne, każdy z zespołów może obsługiwać pomieszczenia o porównywalnym poziomie wymagań sanitarnych i zbliżonej funkcji oraz że wentylacja mechaniczna, jak i klimatyzacja ma być poddawana okresowemu czyszczeniu, a w przypadku klimatyzacji dodatkowo dezynfekcji. W rozporządzeniu nie wspomniano o czyszczeniu kanałów wentylacji grawitacyjnej.

Minimum higieniczne w pomieszczeniach gabinetów lekarskich, podobnie jak w innych pomieszczeniach

użyteczności publicznej jest to minimalna ilość powietrza wentylacyjnego przypadająca na jedną osobę w ciągu godziny, zapewniająca godziwe warunki do przebywania w pomieszczeniu. W różnych normach i wytycznych postrzegane jest to inaczej. Wymóg minimum higienicznego o zastrzonym rygorze według DIN 1946-2 (2010) *Ventilation and air conditioning; technical health requirements* zakłada 50 m^3 na jedną osobę w ciągu godziny, według ASHRAE Standard 62-1989 *Ventilation for acceptable Indoor Air Quality* jest to 36 m^3 , PN-83/B-03430 *Wentylacja w budynkach mieszkalnych zamieszkania zbiorowego i użyteczności publicznej. Wymagania ze zmianami* podaje 20 m^3 . Parametry powietrza wewnętrznego jakim powinno odpowiadać powietrze w pomieszczeniach użyteczności publicznej podaje norma PN-78/B-03421 *Wentylacja i klimatyzacja. Parametry obliczeniowe powietrza wewnętrznego w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt stały ludzi*.

1.2. Badane pomieszczenie

Gabinet składa się z następujących pomieszczeń: gabinet rentgena, sterownia, WC, przebieralnia kobiet i mężczyzn, poczekalnia. We wszystkich pomieszczeniach znajdują się kratki wentylacji grawitacyjnej. Sterownia ma okna usytuowane po przeciwnej stronie w stosunku do drzwi wejściowych. Na ścianie pomiędzy drzwiami i oknami, na wysokości około 2,5 m od podłogi zainstalowane są dwie kratki wyciągowe (rys. 1). Kratki te umieszczone są na kanale murowanym. Po przeciwległej stronie pomieszczenia, tuż nad podłogą znajduje się kratka

* Autor odpowiedzialny za korespondencję. E-mail: k.gladyszewska@pb.edu.pl

nawiewna, również zainstalowana na kanale murowanym. Osłony kratki nawiewnych i wyciągowych są bardzo gęste.

Wentylacja mechaniczna włączana jest przez dwa autonomiczne włączniki usytuowane w różnych miejscach gabinetu. Jeden włącznik znajduje się na ścianie z kratkami wyciągowymi, drugi w pomieszczeniu obok – pomieszczeniu sterowni aparatury (pomieszczenie oddzielone jest ścianką działową). Układy wentylacyjne, jak stwierdzono podczas inwentaryzacji, są układami autonomicznymi. Zlokalizowano dwa wentylatory – jeden nawiewny, drugi wyciągowy wyciągający powietrze przez dwie kratki. Usytuowanie kratki zamieszczono na rys. 1. Średnia wysokość pomieszczenia wynosi 3 m.

2. Pomiary i obliczenia

2.1. Pomiary wentylacji wyciągowej

Wykonano pomiary średniej prędkości powietrza wyciąganego przez kratki wyciągowe oraz średniej prędkości powietrza nawiewanego przez kratkę nawiewną oraz zmierzono wymiary badanych kratki (Makowiecki, 1973; Recknagel i in., 1999). Wykonano również pomiary głównych wymiarów badanego pomieszczenia w celu

określenia kubatury. Do pomiarów prędkości zastosowano anemometr skrzydełkowy Testo o dokładności pomiaru 0,2 m/s

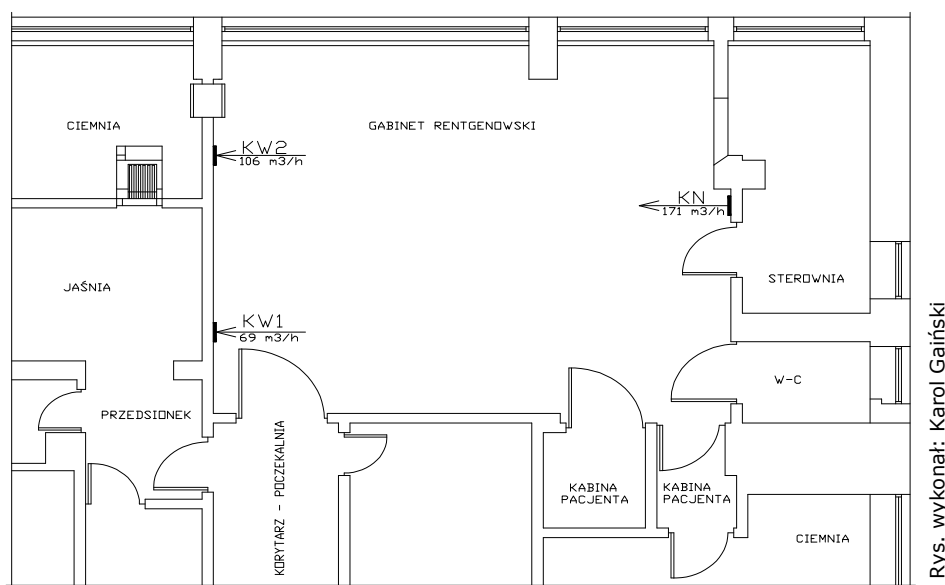
Wyniki pomiarów wentylacji wyciągowej prezentuje tab. 1. Prędkość na kratkach wyciągowych wyznaczono jako średnią arytmetyczną prędkości zmierzonych w określonych punktach pomiarowych (Makowiecki, 1973). Wymiary pomieszczenia – $5,8 \times 6,6 \times 3,0$ m, kubatura – $114,84 \text{ m}^3$.

2.2. Pomiary wentylacji nawiewnej

Nawiew do gabinetu rentgenowskiego realizowany jest przez kratkę usytuowaną po przeciwległej stronie w stosunku do kratki wyciągowej. Wyniki pomiarów wentylacji mechanicznej nawiewnej prezentowane są w tab. 2. Prędkość średnią na kratce nawiewnej wyznaczono jako średnią arytmetyczną prędkości zmierzonych w określonych punktach pomiarowych otworu (Makowiecki, 1973; Recknagel i in., 1999).

2.3. Pomiary parametrów powietrza wewnętrznego

Zmierzono parametry powietrza wewnętrznego, które wyniosły: temperatura – $24,1^\circ\text{C}$; wilgotność – $69,9\%$;

Rys. 1. Badane pomieszczenie

Tab. 1. Pomiary skuteczności wentylacji mechanicznej wyciągowej

Odciąg	Wymiary odciaгу mm x mm	Zmierzona prędkość m/s	Wydatek wyznaczony w pomiarach m^3/h	Krotność wymian	
				projektowana h^{-1}	z pomiarów h^{-1}
Kratka I	200x140	0,93	93,74		
Kratka II	200x140	0,60	60,48	1,5	1,34

Tab. 2. Pomiary wydajności wentylacji nawiewnej

Odciąg	Wymiary otworu mm	Zmierzona prędkość m/s	Wydatek wyznaczony w pomiarach m^3/h	Krotność wymian	
				projektowana h^{-1}	z pomiarów h^{-1}
Kratka	300x220	0,37	87,91	1,5	0,77

stężenie CO₂ – 571 ppm. Wilgotność w pomieszczeniu podczas badań była wysoka, spowodowana dużą wilgotnością powietrza zewnętrznego (86,3%) oraz pracami wykończeniowymi w pomieszczeniu.

2.4. Bilans ciepła w pomieszczeniu

Ponieważ wielkość krotności wymian jest niezgodna z wytycznymi zawartymi w literaturze wykonano bilans ciepła w pomieszczeniu.

Obliczenie zysków ciepła od ludzi

$$Q = \varphi \cdot \eta \cdot n \cdot q_l \quad [\text{W}] \quad (1)$$

gdzie n oznacza liczbę osób, q_l jest to ciepło jawne oddawane do otoczenia przez jedną osobę przy określonej aktywności fizycznej i temperaturze powietrza w W, φ jest współczynnikiem jednoczesności przebywania ludzi, η jest współczynnikiem uwzględniający wiek i płeć osób przebywających w pomieszczeniu.

Przewidywana jest obecność dwóch osób $n = 2$, pacjent – praca lekka leżąca $q_l = 74 \text{ W}$, technik – praca lekka stojąca $q_l = 80 \text{ W}$, brak danych odnośnie wieku i płci $\varphi = 0,9$; współczynnik jednoczesności przebywania ludzi $\eta = 1$. Temperatura w pomieszczeniu wynosi 23 °C. Ciepło oddawane przez ludzi do otoczenia w pomieszczeniu rentgena wynosi $Q = 139 \text{ W}$.

Zyski ciepła od oświetlenia

$$Q_o = N \cdot \varphi \cdot \beta \cdot F \quad [\text{W}] \quad (2)$$

gdzie N jest mocą zainstalowanego oświetlenia w W, φ jest to współczynnik jednoczesności wykorzystania mocy oświetlenia, β jest to współczynnik przejmowania ciepła przez powietrze; F oznacza powierzchnię pomieszczenia w m².

Przyjęto oświetlenie pełne: $N = 32 \text{ W/m}^2$, $\varphi = 1$, $\beta = 0,15$, $F = 38,28 \text{ m}^2$. Zyski ciepła od oświetlenia wynoszą 184 W.

Zyski ciepła od nasłonecznienia

$$Q_{ok} = F[\phi_1 \phi_2 \phi_3 (k_c R_s I_c + k_r R_c I_r) + U(t_z - t_n)] \quad [\text{W}] \quad (3)$$

gdzie F oznacza powierzchnia okien w świetle muru w m², ϕ_1 jest to współczynnik uwzględniający udział powierzchni szkła w całkowitej powierzchni okna, ϕ_2 jest to współczynnik uwzględniający wysokość pomieszczenia nad poziomem morza, ϕ_3 jest to współczynnik uwzględniający rodzaj szkła, ilość szyb oraz obecność ewentualnych zasłon przeciwsłonecznych, k_c , k_r są to współczynniki akumulacji ciepła w przegrodach, R_s oznacza stosunek powierzchni nasłonecznionej do całkowitej powierzchni okna, R_c oznacza stosunek powierzchni zacienionej do całkowitej powierzchni okna, U jest to współczynnik przenikania ciepła przez okno w W/m²K, t_z , t_n oznaczają temperaturę powietrza zewnętrznego i wewnętrznego w rozpatrywanym pomieszczeniu w °C, I_c , I_r są to natężenia promieniowania słonecznego i rozproszonego w W/m².

Okna plastikowe: $\phi_1 = 0,9$, o powierzchni $F = 8 \text{ m}^2$, położenie około 400 m nad poziomem morza $\phi_2 = 1,02$,

z żaluzjami wewnętrznymi od strony pomieszczenia $\phi_3 = 0,59$, budynek o wadze konstrukcji średniej, okna od strony północno-zachodniej $k_r = 0,65$, $k_c = 0,99$, okna zagłębione w murze na 20 cm $R_s = 0,73$, $R_c = 0,27$, o godzinie 17.00 następuje kumulacja zysków ciepła przez okna dla średniej przezroczystości atmosfery $I_c = 55$, $I_r = 279$. Ponieważ $(t_z - t_n) > 3^\circ\text{C}$ dla trzech wewnętrznych ścian to wyrażenie $U(t_z - t_n)$ pomijamy w obliczeniach. Pomieszczenie rentgena ma tylko jedną ścianę zewnętrzną, warunek ten jest więc spełniony. Zyski ciepła od nasłonecznienia wynoszą 143 W.

Zyski ciepła od urządzenia – aparatu rentgena

$$Q_r = N \cdot \varphi \cdot \beta \quad [\text{W}] \quad (4)$$

gdzie N jest to moc zainstalowanej aparatury w W, φ oznacza współczynnik jednoczesności wykorzystania mocy oświetlenia, β jest to współczynnik przejmowania ciepła przez powietrze.

Przyjęto za producentem: $N = 60 \text{ kW}$, $\varphi = 0,1$, $\beta = 0,05$. Zyski ciepła od aparatu rentgena wynoszą 300 W.

Sumaryczne zyski ciepła w pomieszczeniu rentgena są sumą zysków ciepła od ludzi, zysków ciepła od oświetlenia, zysków ciepła od nasłonecznienia, zysków ciepła od urządzenia i wynoszą 766 W.

2.5. Obciążenie cieplne pomieszczenia

Obciążenie cieplne pomieszczenia określamy z zależności:

$$q = \frac{\Sigma Q}{F} \quad [\text{W/m}^2] \quad (5)$$

gdzie ΣQ jest sumą zysków ciepła w pomieszczeniu w W, F oznacza powierzchnię pomieszczenia w m².

Obciążenie cieplne wynosi 20 W/m²K i zaliczane jest do małych obciążeń cieplnych pomieszczenia.

2.6. Ilość powietrza wentylacyjnego potrzebna do usunięcia zysków ciepła

Ilość powietrza wentylacyjnego potrzebna do usunięcia zysków ciepła obliczamy z zależności:

$$V_Q^* = \frac{\Sigma Q \cdot 10^{-3}}{c_p \cdot \rho \cdot (t_u - t_n)} \quad [\text{W/m}^2] \quad (6)$$

gdzie ΣQ jest sumą zysków ciepła w W, c_p jest to ciepło właściwe powietrza, które wynosi 1 kJ/kgK, ρ oznacza gęstość powietrza przy temperaturze +23 °C i wynosi 1,2 kg/m³, $(t_u - t_n)$ jest różnicą temperatur powietrza usuwanego i powietrza nawiewanego w deg.

W pomieszczeniach z małymi zyskami ciepła i w pomieszczeniach niskich, o wysokości do 4 m $(t_u - t_n)$ wynosi 2–4 K. Przyjęto 4 K. Ilość powietrza wentylacyjnego potrzebna do usunięcia zysków ciepła wynosi 0,16 m³/s.

2.7. Krotność wymian na podstawie bilansu ciepła

Krotność wymian na podstawie bilansu ciepła w pomieszczeniu obliczamy z zależności:

$$n = \frac{V^*}{V} [\text{h}^{-1}] \quad (7)$$

gdzie V^* oznacza ilość powietrza wentylacyjnego potrzebną do usunięcia zysków ciepła w m^3/h , V jest kubaturą pomieszczenia w m^3 .

Biorąc pod uwagę bilans ciepła pomieszczenia rentgena krotność wymian wynosi 5 h^{-1} .

3. Podsumowanie

W pomieszczeniu gabinetu warunek krotności wymian nie jest obecnie spełniony. Krotność, którą określono w dniu pomiarów wynosi $1,34 \text{ h}^{-1}$ dla kratki wyciągowych. W pomieszczeniu panuje podciśnienie wytworzone przez wentylację mechaniczną wyciągową, ponieważ krotność wymian określona dla kratki nawiewnej wynosi $0,77 \text{ h}^{-1}$.

Kanały murowane mają bardzo duże opory związane z chropowatością przewodu, a tym samym duże straty miejscowe. Zachodzi tu też zjawisko zasysania powietrza na drodze kanału, co zmniejsza strumień zasysanego lub doprowadzanego powietrza. W kanałach tych szybkiej osadzają się zanieczyszczenia i trudno je oczyścić. W myśl Rozporządzenia Ministra Zdrowia (Dz. U. z 21.08.2006) kanały te trzeba będzie okresowo czyścić. Osłony kratki nawiewnych i wyciągowych są bardzo gęste co dodatkowo zwiększa opory przepływu.

Niefortunnym jest zainstalowanie wentylacji mechanicznej pracującej podciśnieniowo i pozostawienie wentylacji grawitacyjnej. Podciśnienie spowoduje zassanie powietrza nie tylko przez nieszczelności stolarki budowlanej z otaczających pomieszczeń, co w szpitalu ze wszech miar jest niepożądanym efektem, ale też przez kanały wentylacji grawitacyjnej, które powinny służyć do odprowadzania powietrza z pomieszczenia.

Krotność wymian obliczona na podstawie bilansu cieplnego wynosi 5 i jest zdecydowanie większa niż podają Rozporządzenia (Dz. U. Nr 75 z 15.06.2002, Dz. U. z 21.08.2006, MP nr 19 z 12.03.1996), które nakazują co najmniej 1,5-krotną wymianę powietrza na godzinę. Pomimo, że krotność wymian jest niewystarczająca wymóg minimum higienicznego jest spełniony zgodnie z PN-83/B-03430.

4. Wnioski końcowe i zalecenia

- Skuteczność wentylacji mechanicznej wyciągowej i nawiewnej nie jest obecnie prawidłowa, ani nie zapewnia usunięcia zysków ciepła z pomieszczenia, ani nie jest zgodna z wytycznymi (Makowiecki, 1973; Recknagel i in., 1999; Dz. U. z 21.08.2006).

- Należy zwiększyć wydajność wentylatorów nawiewnego i wyciągowego.
- W kanały murowane, wstawić przewody blaszane by doprowadzić do zmniejszenia oporów przepływu i poprawić czystość transportowanego powietrza

Literatura

- Makowiecki J. (1973). Montaż i eksploatacja urządzeń wentylacyjnych i klimatyzacyjnych, *Arkady*, Warszawa.
- Recknagel H., Sprenger E., Honmann W., Schramek E. R. (1999). *Poradnik Ogrzewnictwo + Klimatyzacja z uwzględnieniem chłodnictwa i zaopatrzenia w ciepłą wodę*, *EWFE*, Gdańsk.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przemysłowej i Budownictwa z 12.04.2002 w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie*; Dz. U. Nr 75 z 15.06.2002.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej*, *Dziennik Ustaw* Nr 180 poz. 1325.
- Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 12.03.1996 w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi*, *MP* nr 19 z 1996 poz. 231.

MEASUREMENTS OF THE EFFECTIVENESS OF THE VENTILATION SYSTEM IN AN X-RAY ROOM IN A COUNTY HOSPITAL

Abstract: This study seeks to examine the effectiveness of mechanical ventilation systems in an X-ray room. The X-ray room is situated on the first floor of a hospital in a county town. The facilities have recently undergone thorough renovation and the room was equipped with a modern X-ray apparatus. Also, a new ventilation system was installed. Both ventilation systems work independently. Supply and exhaust grilles are fitted into brick ducts. The air exchange rate for the exhausted air should amount to 1.5 h^{-1} , yet upon examination it turned out that the actual value was 1.34 h^{-1} . The incoming airflow is smaller than the amount of air drawn out of the room and amounts to 0.77 h^{-1} . The mechanical ventilation systems do not meet the required standards..

Praca naukowa sfinansowana przez Politechnikę Białostocką w ramach prac własnych W/WBiŚ/3/10 i W/WBiŚ/16/10